

improvement of methods of keeping and feeding, efficient use of material, financial and labor resources. Also the use of modern organizational forms of management to overcome the negative trends. Implementation of innovative technologies in farm production will improve product quality, and consequently improve the efficiency of social production.

Key words: *intensification, performance of large-scale production, organizational forms.*

Рецензент – *Зинов'єв Ф.В., д.е.н., професор*

УДК 338.431.84:636.2.034

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

**СМІГУНОВА О.В., АСПИРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перетворення в аграрній сфері з 1990 року по теперішній час мали на меті шляхом роздержавлення та приватизації земель і майна колгоспів та радгоспів забезпечити селянину право стати справжнім господарем на власній землі, а також створення багатокладності форм господарювання на землі.

Цілком зрозуміло, що само по собі впровадження підприємницьких організаційних структур мало що дасть, якщо воно не буде поєднуватись із здійсненням заходів, орієнтованих на адаптацію підприємницьких формувань до впливу цілого ряду процесів, які відбуваються в сільських територіях України протягом періоду ринково-підприємницької трансформації агропромислової сфери економіки. Серед цих процесів найбільш впливовими є урбанізація, депопуляція, деаграрізація, парцеляція, деіндустріалізація.

Існування негативного впливу перерахованих вище процесів на соціально-економічний розвиток сільських агломерацій є очевидним, то очевидно є і необхідність у формуванні інструментарію для його подолання. Він обов'язково повинен включати наступні три інструмента – концентрацію, кооперування та інтеграцію.

* *Науковий керівник – Турченко М.М., к.е.н., професор*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок у розвиток питань спеціалізації та концентрації виробництва зробили А. Сміт [7], О.В. Чайнов [8] та ін. Серед сучасників слід відмітити праці П.Т. Саблука [1,7], В.Я. Месель-Веселяка [1,6], В.Г. Андрійчука [2], П.К. Канінського [3], Г.Є. Мазнєва [4] та ін.

Метою статті є формалізація теоретичних засад та практичних проявів інтеграційних процесів в аграрній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. У словниках іноземних слів згадані категорії кваліфікуються так:

- концентрація [лат. *concentratio* – *con* «з», «із» *plus* *centrum* – центр] перекладається як скопичення, насичення, об'єднання чогось навколо якогось об'єкту або суб'єкту;

- кооперація [лат. *cooperation* – співпраця] застосовується у трьох випадках: як форма організації праці за якої багато людей спільно приймають участь в одному і тому ж або в різних, але пов'язаних між собою процесах праці; як одна з форм організації виробництва, що заснована на груповій власності членів об'єднання осіб – членів кооперації; як форма довготривалих і сталих зв'язків між господарюючими суб'єктами, зайнятими спільним виробництвом певної продукції або наданням певних послуг.

Цілоком зрозуміло, що стосовно проблем соціально-економічного розвитку сільських територій мова має йти про третій випадок.

- інтеграція [від лат. *integrum* — ціле, лат. *integratio* — відновлення] - це об'єднання в ціле будь-яких елементів.

В даний час, для багатьох господарюючих суб'єктів аграрного сектору України наростання проблеми забезпечення оптимального рівня концентрації виробництва є цілоком очевидним.

Виробничо-економічний ефект в залежності від рівня концентрації виробництва є різнонаправленим. У господарюючих суб'єктах великого розміру ефективніше використовуються уречевлені засоби виробництва та об'єкти соціальної інфраструктури, з більшою активністю застосовуються нові техніка і технологія. Коефіцієнт використання робочих машин і механізмів є суттєво вищим.

Господарюючі суб'єкти великого розміру мають можливість більш продуктивно використовувати землю. Головний ефект полягає у можливості застосування науково-обґрунтованих систем чергування культур.

У господарюючих суб'єктах великого розміру більш ефективно використовується робоча сила. Тут підготовка кадрів обходиться дешевше, адже професійна спрямованість є вужчою завдяки більш глибокій внутрішньогосподарській спеціалізації, яка дозволяє широко використовувати кооперацію праці, яка завжди і скрізь породжує ефект синергізму.

Господарюючі суб'єкти великого розміру мають більш широку можливість здійснювати первинну обробку або переробку сирової продукції сільського господарства та реалізацію продуктів промислової переробки у фірмових торгівельних закладах, уникаючи послуг торгівельних посередників.

З одного боку, господарюючі суб'єкти великого розміру мають більш широку можливість для забезпечення раціонального режиму праці і відпочинку. З іншого боку більш, широкою є можливість зменшити обсяг соціальної сфери у розрахунку на одного працівника [5].

Наука і практика виробили основні шляхи здійснення концентрації виробництва. Найбільшого поширення одержали наступні три: нагромадження; централізація; кооперування.

Процес нагромадження зводиться до капіталізації доходу в межах окремого господарюючого суб'єкту. В результаті відбувається зростання капіталу, а тому і обсягів виробництва.

Процес централізація передбачає злиття кількох раніше самостійних господарюючих суб'єктів аграрного профілю, у яких нагромадження капіталу та збільшення розмірів виробництва відсутні. Оскільки в результаті централізації утворюється один господарюючий суб'єкт, то повноваження правосуб'єктності отримує один із власників колишніх самостійних господарюючих суб'єктів. В результаті кількість таких суб'єктів, зменшується, а їх розмір збільшується.

Разом з процесом централізації відбувається процес об'єднання господарюючих суб'єктів аграрного профілю, який не вимагає втрати його учасниками правосуб'єктності щодо власності на землю і майно. Цей процес отримав назву кооперування.

З економічної точки зору, кооперування – це процес добровільного об'єднання зусиль і ресурсів для досягнення певних соціально-економічних результатів, які можна отримати лише або швидше, або ефективніше з допомогою групових дій.

Поняття «інтеграція» у загальному розумінні означає процес об'єднання зусиль різних окремих підсистем для досягнення цілей системи, до складу якої вони входять, а також внесення будь-яких окремих елементів до складу системи, що розглядається.

У ході поглиблення процесу суспільного поділу праці посилюється процес роз'єднання галузей, причетних до аграрного виробництва. Саме ця обставина сприяла виникненню об'єктивної необхідності «з'єднання» різних видів діяльності та окремих суб'єктів підприємницької діяльності в рамках єдиного відтворювального процесу «агропромислове виробництво».

Отже, виробнича інтеграція є господарсько-організаційним процесом, спрямованим на формування пакету спільних інтересів, яке обумовлене визнанням, що окремі суб'єкти підприємницької діяльності взаємозалежні. Такий пакет обумовлює необхідність існування окремих господарюючих суб'єктів з певним ступенем самостійності і в той же час із встановленням тісної продуктивної взаємодії один з одним під загальним управлінням.

Організація є інтегрованою, якщо: її інтереси співпадають з інтересами декількох інших господарських організацій; вона має безпосередні господарські зв'язки з іншими організаціями, які мають інший напрямок господарської діяльності; їй властивий певний ступінь самостійності; вона приймає участь у прийнятті спільних (колективних) рішень та забезпечує їх виконання.

Наука і практика виробили наступні три види інтеграції виробництва: горизонтальну, вертикальну і змішану.

Горизонтальна – це внутрішньогалузеве кооперування, об'єднання господарюючих суб'єктів одного й того ж напрямку у єдиному технологічному процесі.

Вертикальна – це об'єднання господарюючих суб'єктів, які відносяться до взаємозалежних галузей під єдиним управлінням: наприклад, виробництво сирової сільськогосподарської продукції, її переробка та доведення продуктів промислової переробки до споживачів.

Одним з можливих шляхів генезису інтегрованих формувань у аграрному секторі є кластеризація внутрішнього середовища окремих сільських територій. Продуктами цього процесу якраз і є кластери.

Кластер – це одна з форм локальних інтегрованих агропромислових систем.

Метою кластеризації (тобто процесу створення кластерів) є створення організаційно-економічних умов для освоєння новітніх постіндустріальних технологій та інших надбань НТП. Серед такого роду умов на першому плані є підвищення рівня концентрації агропромислового виробництва.

Висновки. Спеціалізація та концентрація – взаємопов’язані і взаємозумовлені явища, що в сукупності забезпечують можливість використовувати основні досягнення науково-технічного прогресу у виробничу практику і, як наслідок, зростання економічної ефективності виробництва.

У сільському господарстві концентрація може здійснюватися різними шляхами, зокрема, шляхом розвитку кооперації та інтеграції. Інтегративні структури досягають порівняно кращих економічних результатів господарювання за рахунок дії синергічного ефекту.

Спеціалізація та концентрація виробництва, агропромислова інтеграція можуть створити сприятливі умови для розвитку великого спеціалізованого товарного виробництва.

Література.

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2011. – 1008 с.
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: моногр. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
3. Канінський П.К. Розвиток спеціалізації і кооперації в тваринництві зони Лісостепу / П.К. Канінський. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2003. – 446 с.
4. Мазнев Г.Є. Інноваційні технологічні кластери: особливості та застереження / Г.Є. Мазнев // Економіка АПК. – 2013. - №8. – С.63-67.
5. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки / П.М. Макаренко. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 682 с.
6. Месель-Веселяк В.Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2008. - № 3. – С. 13 – 24.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцекгиз, 1962. – 684 с.
8. Чайнов А.В. Оптимальные размеры сельскохозяйственных предприятий / А.В. Чайнов. – М.: Новая деревня, 1928. – 92 с.

Смігунова О.В. Особливості інтеграційної взаємодії суб'єктів аграрної сфери: теоретичні засади та практичне підґрунтя

У статті формалізовано теоретичні засади та практичні прояви інтеграційних процесів в аграрній сфері. Визначено, що спеціалізація суб'єктів господарювання та концентрація виробництва в них є найважливішими умовами розвитку переважної кількості галузей сільського господарства. Найефективнішим шляхом здійснення концентрації є інтеграція. Інтегративні структури досягають порівняно кращих економічних результатів господарювання за рахунок дії синергічного ефекту. Одним з можливих шляхів генезису інтегрованих формувань у аграрному секторі є кластеризація внутрішнього середовища окремих сільських територій. Метою кластеризації є створення організаційно-економічних умов для освоєння новітніх постіндустріальних технологій та інших надбань НТП.

Ключові слова: концентрація, кооперування, інтеграція, кластер.

Смигунова Е.В. Особенности интеграционного взаимодействия субъектов аграрной сферы: теоретические и практические основы

В статье формализованы теоретические основы и практические проявления интеграционных процессов в аграрной сфере. Определено, что специализация субъектов хозяйствования и концентрация производства в них являются важнейшими условиями развития подавляющего числа отраслей сельского хозяйства. Самым эффективным путем осуществления концентрации является интеграция. Интегративные структуры достигают сравнительно лучших экономических результатов хозяйствования за счет действия синергетического эффекта. Одним из возможных путей генезиса интегрированных формирований в аграрном секторе является кластеризация внутренней среды отдельных сельских территорий. Целью кластеризации является создание организационно-экономических условий для освоения новейших постиндустриальных технологий и других достижений НТП.

Ключевые слова: концентрация, кооперирование, интеграция, кластер

Smigunova O. V. Peculiarities of integration interaction of agricultural sector subjects: theoretical background and practical grounds

The article deals with the study of theoretical foundations and practical implementation of integration processes in agricultural sector. It has been determined that specialization of business subjects and concentration of production in them are essential conditions for the development of the vast number of agricultural industries. The best way to implement concentration is by means of integration. The integrative structure achieves relatively better economic results management through synergistic effect. One of the possible way of integrated units genesis in the agricultural sector is the clustering of the internal environment of some rural areas. The goal of clustering is to create organizational and economic conditions for the development of new post-industrial technologies and other STP achievement.

Keywords: concentration, cooperation, integration, cluster.

Рецензент – Васильєв А.І.І., д.е.н., професор